

Odziv na posnetke kastracije pujskov

Posnetki ravnanja z domačimi živalmi, kakršni so bili nedavno objavljeni v slovenskih medijih (in za ta namen so gotovo skrbno izbrani, zaradi česar pogosto izkrivljajo dejansko stanje), običajno sprožijo burne odzive in ogorčenje javnosti. Nema lokrat je gnev javnosti upravičen. Do določene mere tudi v zadnjem primeru posnetkov kastracije pujskov, kjer gledamo postopek kastracije, ki vsekakor ni bila izvedena povsem strokovno korektno (npr. trganje mod). Kot beremo, je bil motiv objave posnetka napovedan veto na spremembo Zakona o zaščiti živali, ki uvaja tudi alinejo o obvezni uporabi analgezije in anestezije pri kastraciji pujskov. Posnetek pri večini gledalcev verjetno utrdi prepričanje o nujnosti uvedbe tega ukrepa v zakon in čeprav je omenjena zakonska alineja vsečna in na videz ne ustvarja nikakršne dileme, pa zadeva ni povsem preprosta in enoznačna. Obstajajo namreč tudi resni strokovni pomisleki za uzakonjenje tega ukrepa.

Tozadevno podajam razširjeno strokovno stališče, ki sem ga zagovarjal tudi ob obravnavi sprememb zakona na zadnji seji Strokovnega sveta za zaščito živali (SSŽŽ, ki je posvetovalno strokovno telo Ministrstva za kmetijstvo - MKGP in Uprave za varno hrano, veterino in varstvo rastlin – UVHVVR, v sestavi katerega so zbrani strokovnjaki različnih področij, t.j. živinoreja, biologija, veterina, ter predstavnik nevladnih organizacij), katerega član sem.

Pred tem želim še poudariti, da si vsi v stroki prizadevamo za povečanje standardov dobrobiti živali, tudi v kontekstu kirurške kastracije pujskov in ne oporekamo anesteziji/analgeziji sami po sebi. Vendar pa lahko z 'ad hoc' uvedbo te alineje v zakon, zaradi neprepričljivih strokovno-znanstvenih podlag in posledično vrste odprtih vprašanj, povzročimo več problemov, kot njih rešitev, pri čemer pa ni nujno, da sploh rešimo tisti problem, ki ga z novo zakonsko alinejo naslavljamo.

Razširjeno pojasnilo k odklonilnemu stališču do uvedbe obvezne uporabe analgezije in anestezije pri kastraciji pujskov:

- 1) Strogo gledano, bi bil z vidika dobrega počutja in zaščite živali, edini merodajen ukrep takšen, ki bi odpravil kastracijo kot tako, pri čemer imamo na voljo več pristopov, npr. reja merjascev (kjer bi bila potrebna podpora države pri urejanju trga/odkupa merjascev ter ureditev metodike razvrščanja in ocenjevanja mesnatosti trupov na klavni liniji, nastopijo pa spet problemi z dobrobitjo – agresivno vedenje – in slabšo kakovostjo mesa ter vonjem po merjascu) ali pa imunokastracija (ki je sicer boljša s strani dobrobiti, nastajajo pa stroški z vakcinacijo, dodatni problemi z

menedžmentom črede in (najpomembneje) slabo sprejemljivostjo javnosti za to alternativo pri nas).

Z uvedbo alineeje torej ne rešimo osnovnega problema – še vedno ostaja kastracija, stres, bolečina – nekdo bi lahko to samo po sebi komentiral tudi kot »mučenje« živali. Je pa učinek alineeje v tem, da bomo imeli kot družba »olajšano vest«, kajti »etika dogovora« med človekom in živaljo (prašičem) v tem primeru ni možna (kontraktarianizem), nastopi »utilitarizem«, ki s »hibridizacijskimi« pogledi (kastracija + anestezija/analgezija) omili stališče in dovoli početje pod določenimi pogoji, čeprav je le to po svoji naravi še vedno sporno. Tudi s stališča osnovnih stebrov/domen dobrobiti živali (odsotnost lakote in žeje, neudobja, bolečine, poškodb in bolezni, strahu in stiske in normalnega/naravnega obnašanja), z uvedbo obvezne anestezije in analgezije ne naredimo napredka, saj kastracija ostaja v neskladju z večino stebri.

- 2) Z uvedbo obvezne anestezije in analgezije torej ne rešimo osnovnega problema, t.j. kastracije/odstranitve mod, ki se še vedno izvede, le da s potencialno kratkotrajno preprečitvijo bolečine. Še to pa ni gotovo, ker se med posegom ne spremlja »globine« anestezije oziroma uspešnosti analgezije (vprašanje doziranja, sredstev itd.). Ne rešimo niti možnih posttravmatskih stanj in zapletov – še vedno se lahko pojavljajo zapleti z okužbami kirurške rane, kasneje v življenju pa pojav skrotalne hernije. Poleg tega pa uporaba hlapne, ali pa infiltracijske/regionalne ipd. anestezije/analgezije (ne pa tudi pri uporabi topikalnih sredstev, ki so lahko nanešena hipno, niso pa tako učinkovita), znatno podaljša trajanje postopka in čas rokovanja z živaljo, ki predstavlja poglavitni vir stresa. Kirurška kastracija sama, je sicer izjemno hiter postopek, ki traja le ca. 10-15 sek – pujssek pa po kastraciji, ko je vrnjen k materi, običajno ne kaže znakov travme (normalno hodi, teče, sesa itd.). Seveda pa mora biti izvedena čim prej po rojstvu (zakonsko določena meja je 7 dni, čeprav pa je priporočljivo, da se izvede prej, t.j. v prvih treh dneh, kar je v rejah tudi pogosta praksa). Dodatno so pri anesteziji/analgeziji poveča število vbodov (razen pri uporabi topikalnih sredstev), ki povzroča dodatno bolečino in stres, pri aplikaciji z injekcijsko iglo je potrebno za uspešno delovanje anestetika le-tega vnesti izjemno natančno v področje *plexusa papiniiformisa*, kar je pri majhnih pujskih izjemno težko. Za uspešno lajšanje bolečin (tudi post-operativno) je priporočena uporaba več sredstev naenkrat (i.e. kombinacija anestetika in analgetika). Glede na omenjene probleme in zahteve je pri aplikaciji učinkovin za lajšanje bolečine, za uspešno lajšanje bolečin potrebno sodelovanje (izkušenega!) veterinarja.
- 3) Pomembno vprašanje, na katerega še tudi ni jasnega odgovora so stranski učinki povečanega vnosa anestetikov/analgetikov v telo živali, definitivno pa gre pri uporabi anestetikov (predvsem če gre za inhalacijske) za precej toksične učinkovine.

- 4) V zadnjem desetletju (in več), je bilo opravljenih mnogo študij, ki so obravnavale učinkovitost anestezije in/ali analgezije pri zmanjševanju celokupnega stresa in bolečine pri kirurški kastraciji pujskov. Rezultati ne kažejo prepričljivih dokazov, da uporaba teh metod bistveno zmanjša stres in bolečino živali, zato študije po pravilu zaključujejo, da je učinkovitost uporabe teh metod pri zmanjševanju celokupnega stresa/bolečine nejasna in so potrebne nadaljnje študije. Poleg tega se kaže, da se učinkovitost različnih metod anestezije in analgezije in njih kombinacij, ki so uporabljene v praksi, zelo razlikuje. Torej se odpira dodatno vprašanje urejenosti strategije (primerne oz. dovoljene metode/sredstva ipd.) izvajanja anestezije in analgezije ob kastraciji na nacionalni ravni.
- 5) Naslednji in nič maj pomemben vidik, pa je vidik biovarnosti. V kolikor bo alineja sprejeta, pomeni, da bo pri kastraciji moral biti prisoten tudi veterinar (ali veterinarski tehnik, asistent). Kot vemo so, z vidika biovarnosti, reje plemenskih svinj še posebej delikatne (npr. prašičji reprodukcijski in respiratorni sindrom, afriška prašičja kuga ipd.), zaradi česar se že sedaj vstopi veterinarjev v hlev minimizirajo – običajno lahko rejec, ki ima pogodbo z dano veterinarsko ustanovo, sam opravi določene rutinske veterinarske posege po navodilih veterinarja (npr. injeciranje določenih zdravil, vitaminov, železa ipd.) in veterinar vstopi v hlev le v primerih, ko je to nujno. V kolikor bo dana alineja vključena v zakon, pomeni, da bo potrebna veterinarska prisotnost v hlevu ob vsaki kastraciji, torej vsaj enkrat mesečno – v primeru rej, kjer ne izvajajo sinhronizacije estrusa in oploditve, pa še pogosteje. Zagotovo se veterinarji zavedajo biovarnostne problematike, vendar pa je v praksi velikokrat nemogoče slediti vsem preventivnim ukrepom, sploh ob povečani frekvenci obiskovanja prašičerejskih obratov. Zato utegne ta zakonski ukrep predstavljati dodatno tveganje za vnos bolezni v prašičerejske obrate. Problem biovarnosti lahko nekoliko zmanjšamo z dovoljenjem uporabe topikalnih sredstev anestezije/analgezije (znanstvena literatura navaja nekatera topikalna sredstva – glej vire), ki bi jih ob kastraciji lahko nanese rejec sam. Je pa tudi učinkovitost teh sredstev precej vprašljiva.
- 6) Nenazadnje, v večini evropskih držav je kirurška kastracija brez anestezije in analgezije do 7 dneva starosti pujska dovoljena – vključno z večino sosednjih držav.

Problem pomanjkanja pripravljenosti k diskusiji in celo cenzura strokovnih mnenj v strokovnem svetu za zaščito živali

Tovrstni posnetki, čeprav velikokrat izkrivljajo dejansko situacijo, predstavljajo dobro podlago za kakovostno diskusijo, in pluralnost mnenj. Pod pogojem, da so deležniki nanjo pripravljeni in so zagovorniki tega ali onega stališča pripravljeni nasprotno stran poslušati.

Vendar pa je težko pričakovati konstruktivno debato v laični javnosti, če zanjo ni pripravljena niti stroka, o čemer priča tudi dogajanje na že omenjeni seji SSŽ.

Kot že rečeno, sem kot član SSŽ, na seji, kjer smo obravnavali Zakon o spremembah zakona o zaščiti živali, podal odklonilno strokovno stališče v zvezi z 'ad hoc' uvedbo alinee o kastraciji pujskov. Mnenje, ki je bilo strokovno-znanstveno utemeljeno, je bilo v nasprotju z mnenjem vseh ostalih članov sveta, s čimer ni nič narobe. Vendar pa se je kasneje izkazalo, da je za nekatere deležnike moteče do tolikšne mere, da se ga poskuša neavtorizirano odstraniti iz javno dostopnega gradiva seje.

Če povzamem, v skladu z 12. členom poslovnika SSŽ, sem želel, da se v zapisniku moje odklonilno stališče do uvedbe te alinee povzame, kar se v osnutku zapisnika tudi je. Ob dopolnjevanju osnutka zapisnika pa je moje stališče v omenjeni točki v celoti izginilo. Kakor se je izkazalo, je do izbrisa prišlo po intervenciji dr. Ožbalta Podpečana (ki je član sveta), ter celo predstavnice UVHVVR, Danuše Štiglic, ki ji je bil zapisnik poslan v pregled, preden smo ga člani sveta sploh potrdili. V korespondenco v zvezi z izbrisom sta bili neposredno vključeni tudi predsednica sveta dr. Alenka Dovč ter podpredsednica in takrat tudi zapisnikarica, dr. Manja Zupan Šemrov - mene, katerega mnenje se je brisalo, o nameri nihče ni obvestil (na srečo sem zapisnik, ki smo ga dobili 24.4.25 in bi ga morali urgentno potrditi do naslednjega dne, pozorno prebral in opazil izbris).

Že poseganje v vsebino zapisnika s strani članov sveta, ki se očitno ne strinjajo z nasprotnim mnenjem, je precej sporna praksa (sum politične kompromitacije nekaterih članov strokovnega sveta), sploh pa poseganje v vsebino zapisnika s strani UVHVVR, kateremu je SSŽ posvetovalno telo – pomembno dejstvo seveda je, da je zapisnik javen in ministrstvo in uprava verjetno poskušata lansirati v javnost informacijo, ki jima nalaga čim manj potencialne odgovornosti (v tem primeru se je poskušalo izbrisati opozorila tako z vidika smotrnosti uvedbe ukrepa, kot tudi biovarnostnega vidika). O zadevi sem obvestil tudi ministrico za kmetijstvo Matejo Čalušić ter generalno direktorico UVHVVR Vido Znoj, vendar pa odziva nisem prejel.

Menim, da takšno poseganje v delo, sploh pa cenzura strokovnih mnenj, krši integriteto tovrstnih strokovnih skupin ter odpira vprašanja o delovanju, objektivnosti in neodvisnosti strokovnih skupin ministrstev in njih članov, ter konec koncev, tudi o smiselnosti njihovega obstoja. Nenazadnje pa se takšno zatiranje pluralizacije mnenj na višjih, strokovnih in političnih nivojih nato zrcali v tudi v družbi, od medijev do splošne laične javnosti.

izr. prof. dr. Janko Skok, Katedra za živilorejo, Fakulteta za kmetijstvo in biosistemske vede, Univerza v Mariboru, član 'Strokovnega sveta za zaščito živali'

** literaturne vire omenjene v tekstu, lahko pridobite pri avtorju tega sestavka, janko.skok@um.si*